

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 28 april 2017

Ö 1789-16

KLAGANDE

PS

Ombud: N-OL

MOTPART

JS

SAKEN

Ansökan i hovrätt om resning

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2016-04-01 i mål Ö 1748-16

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

PS har yrkat att Högsta domstolen ska bifalla hans talan.

JS har beretts tillfälle att yttra sig.

Högsta domstolen har inhämtat yttranden från Rättshjälpsmyndigheten, Kronofogdemyndigheten och Vänersborgs tingsrätt.

SKÄL

1. Genom dom förpliktade tingsrätten PS att, utöver visst kapitalbelopp, ersätta JS för hennes rättegångskostnad med 43 009 kr jämte ränta. JS hade allmän rättshjälp.
2. Tingsrätten rättade domen efter några dagar. I stället för beslutet om rättegångskostnad fastställde tingsrätten dels att ersättning skulle utgå till JSs rättshjälpsbiträde med 43 009 kr, dels att PS skulle ersätta kostnaden för JSs rättshjälp med den fördelning mellan staten och JS som Rättshjälpsmyndigheten bestämmer.
3. JS ansökte i tiden efter tingsrättens rättelsebeslut om verkställighet av domen. Efter beslut om utmätning kom domen att verkställas i orättat skick. De utmätta medlen betalades ut till JS.
4. Rättshjälpsmyndigheten beslutade därefter att PS i enlighet med rättelsebeslutet ska betala 42 149 kr till staten och 860 kr till JS.

5. PS har i flera avseenden anmärkt mot tingsrättens, Kronofogdemyndighetens och Rättshjälpsmyndighetens handläggning. Han har särskilt framhållit att han inte ska behöva betala två gånger. Hovrätten har uppfattat talan som en ansökan om resning avseende rättelsebeslutet och har avslagit PSs ansökan. PSs talan i Högsta domstolen får emellertid uppfattas som antingen en ansökan om resning avseende rättelsebeslutet eller en klagan över domvilla (se 58 kap. 1 § och 59 kap. 1 § rättegångsbalken).

6. Högsta domstolen har inhämtat yttranden från Rättshjälpsmyndigheten, tingsrätten och Kronofogdemyndigheten. Enligt Rättshjälpsmyndigheten är rättelsebeslutet riktigt, och myndigheten vidhåller rätt till betalning av PS. Enligt tingsrätten går det inte att utläsa av handlingarna i målet eller på annat sätt om rättelsebeslutet föregicks av kommunikation med parterna. Inte heller går det att utläsa om någon kontakt med någon av dem förekom efter rättelsebeslutet eller på vilket sätt beslutet expedierades.

Kronofogdemyndigheten har uppgett att myndigheten inte har kvar den exekutionstitel som JS gav in för verkställighet men att inget tyder på att rättelsebeslutet var känt när den orättade domen verkställdes.

Kronofogdemyndigheten har också upplyst att PS ansökt om verkställighet av en dom avseende en stadfäst förlikning mellan PS och JS som har sin grund i den betalning som PS gjorde genom den verkställda utmätningen, men att någon utmätning hos JS inte har gjorts eftersom det bedömts att hon saknar utmättningsbara tillgångar till täckande av skulden. Myndigheten har också upplyst att PS har begärt skadestånd från staten på grund av handläggningen av utsökningsmålet och att det ärendet har överlämnats till Justitiekanslern.

7. Handlingarna i målet ger vid handen att verkställighet har skett av en dom som vid verkställighetstidpunkten genom rättelse hade fått ett annat innehåll än det som låg till grund för verkställigheten och att PS därigenom har tvingats betala JS ett belopp som han inte har varit skyldig att betala. Omständigheterna kring tingsrättens rättelsebeslut är oklara men det finns

inget som tyder på att parterna – såsom bort ske – hade getts tillfälle att yttra sig innan beslutet fattades. Frågan som Högsta domstolen ska ta ställning till är om det mot denna bakgrund finns skäl för resning av det rättelsebeslut som tingsrätten fattade eller om beslutet ska undanröjas på grund av domvilla.

8. Om en exekutionstitel upphävs, ska enligt 3 kap. 22 § första stycket utsökningsbalken verkställigheten omedelbart inställas och redan vidtagna åtgärder såvitt möjligt återgå. Det gäller också när en dom utan att upphävas ändras på sådant sätt att underlaget för verkställigheten delvis rycks undan. Regeln att vidtagen åtgärd ska gå åter riktar sig inte bara till Kronofogdemyndigheten utan också till den som har sökt och fått verkställighet. Om verkställigheten har gått så långt att pengar har betalats ut till sökanden, är sökanden alltså på grund av bestämmelsen skyldig att betala tillbaka de pengar som han har lyft. När sökanden ska betala tillbaka pengar, är han skyldig att betala ränta från den dag som pengarna utbetalades (se 2 kap. 29 §). Sökanden är också skyldig att ersätta skada som svaranden har lidit genom verkställigheten (3 kap. 22 § tredje stycket).

9. Om sökanden inte frivilligt fullgör sin skyldighet att betala tillbaka de pengar som har lyfts, har svaranden rätt att vid behov få hjälp av Kronofogdemyndigheten för genomförande av verkställighetens återgång. Enligt 3 kap. 22 § andra stycket utsökningsbalken ska Kronofogdemyndigheten på begäran utsöka vad sökanden ska betala tillbaka. I ett sådant fall krävs ingen exekutionstitel (jfr 4 kap. 1 §).

10. Mot bakgrund av vad som sålunda gäller om återgång av verkställighet, den rätt PS har till betalning enligt förlikningen och hans rätt att i förekommande fall kräva skadestånd av staten och JS, kan PS inte anses ha

anfört någon omständighet som kan föranleda bifall till ansökan om resning av rättelsebeslutet. Inte heller finns det något skäl att undanröja beslutet till följd av domvilla. (Jfr NJA 1957 s. 769.)

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog (skiljaktig), Ann-Christine Lindeblad, Johnny Herre (referent), Dag Mattsson och Sten Andersson
Föredragande justitiesekreterare: Lovisa Svenaeus

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2017-02-22

Mål nr
Ö 1789-16

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Stefan Lindskog är skiljaktig beträffande motiveringen och anför.

Enligt min mening ska skälen ha följande lydelse.

Bakgrund

1. Genom en dom den 20 juli 2012 förpliktade tingsrätten PS att, utöver visst kapitalbelopp, ersätta JS för hennes rättegångskostnad med 43 009 kr jämte ränta. JS hade rättshjälpsbiträde.
2. Tingsrätten rättade domen efter några dagar. I stället för beslutet om rättegångskostnad fastställde tingsrätten dels att ersättning skulle utgå till JSs rättshjälpsbiträde med 43 009 kr, dels att PS skulle ersätta kostnaden för JSs rättshjälp med den fördelning mellan staten och JS som Rättshjälpsmyndigheten bestämde.
3. Av tingsrättens akt framgår det inte vem som uppmärksammade felet. Inte heller låter det sig utläsas ifall parterna fick tillfälle att yttra sig före beslutet om rättelse, i vad mån beslutet antecknades på något eller några exemplar av domen eller huruvida parterna i någon annan form underrättades om rättelsebeslutet.

Dok.Id 133853

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

4. PS överklagade tingsrättens dom, men hovrätten meddelade inte prövningstillstånd.
5. JS ansökte om verkställighet. Efter beslut om utmätning den 13 november 2012 – således efter tingsrättens rättelsebeslut – kom domen att verkställas i orättat skick. PS betalade alltså genom utmätning även beloppet på 43 009 kr jämte ränta i enlighet med vad som angavs i den orättade domen.
6. I skrivelse den 8 december 2015 till PS anförde Rättshjälpsmyndigheten bl.a. följande (med smärre redaktionella justeringar):

Ni har av Hovrätten för Västra Sverige i mål T 3974-12 ålagts att betala 43 009 kr avseende motpartens rättshjälpskostnader. Hovrättens beslut fattades 2012-09-06, då det beslutet inte skickats till Rättshjälpsmyndigheten förrän nu har vi inte verkställt det tidigare. Vi beklagar detta.

Rättshjälpsmyndigheten beslutar att Ni av beloppet skall betala 42 149 kr till staten och 860 kr till JS.

Skrivelsen föranledde PS att i hovrätten föra en talan, som hovrätten uppfattade som en ansökan om resning avseende rättelsebeslutet. Hovrätten har avslagit PSs ansökan.

7. PS har i Högsta domstolen upplyst att JS i en genom dom stadfäst förlikning åtagit sig att till PS betala vad hon såsom ersättning för rättegångskostnad erhållit på grund av verkställigheten. Han har dock inte fått betalt eftersom JS saknar betalnings-förmåga. PS har också vänt sig till Justitiekanslern med en begäran om skadestånd.

Inhämtade yttranden

8. Högsta domstolen har inhämtat yttranden av Rättshjälpsmyndigheten, tingsrätten och Kronofogdemyndigheten.

9. Enligt Rättshjälpsmyndigheten är rättelsebeslutet riktigt, och myndigheten vidhåller rätt till betalning av PS. Det har emellertid i målet också framkommit att myndigheten avvaktar med indrivningsåtgärder tills Högsta domstolen har avgjort detta ärende.

10. Tingsrättens yttrande tillför ingen information rörande rättelsebeslutet.

11. Enligt Kronofogdemyndigheten finns det inget som tyder på att rättelsebeslutet var känt när domen verkställdes. Myndigheten har också upplyst att PS ansökt om verkställighet av den stadfästa förlikningen. Någon utmätning hos JS har dock inte skett, eftersom det har bedömts att hon saknar utmätningbara tillgångar till täckande av skulden.

Ett krav på prövningsintresse gäller

12. Det låter sig diskuteras om den talan som PS för mot rättelsebeslutet rätteligen är att anse som en ansökan om resning eller en klagan över domvilla. Oavsett vilket rättsmedel som skulle kunna komma i fråga förutsätter bifall till ansökningen ett prövningsintresse (se NJA 2011 s. 792 med vidare hänvisningar). Annorlunda uttryckt förutsätter tillgången till extraordinärt rättsmedel att det angripna avgörandet ekonomiskt eller på något annat sätt är till förfång för sökanden.

Återbetalningsskyldighet innebär inte att prövningsintresse saknas

13. Om en exekutionstitel upphävs ska enligt 3 kap. 22 § första stycket utsökningsbalken verkställigheten omedelbart inställas och redan vidtagna åtgärder såvitt möjligt återgå. Sökanden är också skyldig att ersätta skada som svaranden har lidit genom verkställigheten (tredje stycket). Vad som sålunda föreskrivs får antas gälla även när ett domslut ändras utan att upphävas. Verkställighetens inställande och återgång måste då anpassas till ändringen.

14. I detta fall hade domen genom rättelsebeslutet ändrats redan när verkställighet skedde. Det rör sig alltså inte om ett efterföljande upphävande eller ändring av exekutionstiteln; med utgångspunkten att domslutet hade rättats saknades det helt enkelt rättsligt underlag för verkställigheten. Vad som föreskrivs i 3 kap. 22 § första stycket utsökningsbalken om återgång måste då gälla så mycket mer.

15. Regeln i 3 kap. 22 § utsökningsbalken, att vidtagen åtgärd ska gå åter, riktar sig inte bara till Kronofogdemyndigheten utan också till den som har sökt och fått verkställighet. Om verkställigheten har gått så långt att pengar har betalats ut till sökanden, är sökanden alltså på grund av bestämmelsen skyldig att betala tillbaka vad han eller hon har lyft.

16. Om sökanden inte frivilligt fullgör sin skyldighet att betala tillbaka de pengar som har lyfts, har svaranden rätt att vid behov få hjälp av Kronofogdemyndigheten för genomförande av verkställighetens återgång. Enligt 3 kap. 22 § andra stycket utsökningsbalken ska Kronofogdemyndigheten på begäran utsöka vad sökanden ska betala tillbaka. I ett sådant fall krävs det ingen exekutionstitel (jfr 4 kap. 1 §).

17. JS är således återbetalningsskyldig enligt såväl det utsökningsrättsliga systemet som enligt den stadfästa förlikningen. PS står emellertid inte med JSs återbetalningsskyldighet i samma läge som han skulle ha gjort om någon rättelse inte hade gjorts.

18. Om rättelsen av domen inte hade skett, så skulle betalningen till JS ha varit slutgiltig. Enligt den rättade domen ska han betala till Rättshjälpsmyndigheten. Mot den betalningsskyldigheten står visserligen hans återkravs rätt mot JS, men JS saknar betalningsförmåga. Återkravs rätten i sig medför således inte att PS saknar prövningsintresse; om Rättshjälpsmyndigheten på det sätt som myndigheten gör gällande har rätt till

betalning enligt den rättade domen, så riskerar PS på grund av rättelsebeslutet att behöva betala två gånger. När det gäller betydelsen av förlikningen skiljer sig situationen därmed från den som var före i rättsfallet NJA 1957 s. 769.

Skadeståndsansvar för staten innebär inte att prövningsintresse saknas

19. Att rättelsebeslutet inte kom till beaktande vid verkställigheten är en påtaglig avvikelse från hur rättelsen borde ha hanterats. När ett domslut ändras genom rättelse är det ett absolut krav att handläggningen sker på sätt som förhindrar risk för att part drabbas. Om det inte är möjligt att anteckna rättelsen på alla exemplar av domen (17 kap. 15 § tredje stycket rättegångsbalken) ska var och en som är berörd av domen och kan tänkas bli missledd av ett orättat exemplar snarast underrättas om rättelsen (jfr 9 § sista stycket).

20. Tingsrättens handläggning måste anses vara oaktsam. Det finns anledning att anta att om tingsrätten hade handlagt rättelsefrågan som den borde ha gjort, så skulle utmätning inte ha skett på grundval av den orättade domen. Frågan om skadeståndsansvar för staten rymmer dock aspekter som inte med tillräcklig säkerhet låter sig bedömas i detta ärende.

21. Vidare märks att det inte är givet att en skadeståndsfördring får kvittas mot Rättshjälpsmyndighetens anspråk enligt den rättade domen (om anspråket trots betalningen enligt den orättade domen skulle kunna göras gällande; se vidare p. 32–36). Frågan i vad mån statens förvaltningsgrenar i kvittningshänseende ska ses som en enhet eller likställas med självständiga rättssubjekt låter sig inte besvaras generellt. Olika typfall kan föranleda skilda bedömningar (jfr Stefan Lindskog, Kvittning, 3 uppl. 2014, avsnitten 16.7 och 17.5 med hänvisningar). Visserligen talar konnexiteten starkt för kvittningsrätt i detta fall (skadan fullbordas ju först med ett infriande enligt den rättade domen). Men det anspråk som Rättshjälpsmyndigheten gör gällande vilar på en lagakraftvunnen dom, och enligt 3 kap. 21 § första stycket

utsökningsbalken gäller då kvittningshinder utan något föreskrivet undantag för konnexitetsfall.

22. Skulle PS nödgas betala enligt den rättade domen innan hans anspråk på skadestånd av staten har prövats och godtagits hamnar han i en besvärande osäkerhetssituation. Och även om han senare skulle kompenseras genom skadestånd från staten är han inte ställd som han borde vara. Har han medel att betala två gånger får han vidkännas en viss tids likviditetsförsvagning. Och saknar han medel kan han drabbas av en betalningsanmärkning och i värsta fall sättas i konkurs. För det fall att Rättshjälpsmyndigheten vidhåller sitt krav och också anses ha rätt att kräva att PS ska betala enligt jämväl den rättade domen, så kommer rättelsebeslutet att sakna betydelse för PS endast om hans skadeståndsanspråk har såväl godkänts som reglerats i förskott sålunda att han har fått medel till att möta Rättshjälpsmyndighetens krav.

23. Av det anförda följer att en möjlig skadeståndsrätt mot staten inte – sådan situationen nu är – innebär att PS saknar befogat intresse av att få rättelsebeslutet upphävt.

Prövningsintresse saknas inte på den grunden att ett upphävande av rättelsebeslutet skulle kunna leda till ett nytt beslut med samma innehåll

24. Det kan sättas i fråga huruvida felaktigheten i tingsrättens domslut var av sådant slag att rättelse enligt 17 kap. 15 § rättegångsbalken fick ske. Men även om rättelse skulle ha fått beslutas (under iakttagande av korrekt handläggning), så kan det – om rättelsebeslutet skulle rivs upp – med hänsyn till den efterföljande händelsutvecklingen inte antas att något nytt rättelsebeslut nu skulle kunna fattas med verkan att PS blev betalningsskyldig mot Rättshjälpsmyndigheten.

25. Prövningsintresse saknas alltså inte på den grunden att ett upphävande av rättelsebeslutet skulle kunna leda till ett nytt beslut med samma innehåll.

Prövningsintresse saknas om den rättade domen inte behöver infrias

26. Om emellertid PS, på det sätt som ligger i hans inställning, mot Rättshjälpsmyndigheten får tillgodoräkna sig vad han efter utmätning har betalat till JS, så saknar han befogat intresse av att rättelsebeslutet rivs upp. Så är fallet även om han skulle sakna skadeståndsrätt mot staten. Det leder till frågan vilken rätt Rättshjälpsmyndigheten har mot PS enligt den rättade domen. Närmare bestämt handlar det om huruvida det anspråk som Rättshjälpsmyndigheten hävdar med stöd av den rättade domen ska anses ha infriats genom betalningen till JS enligt den orättade domen.

Den orättade domen kan inte likställas med en betalningsanvisning

27. Om en borgenär anvisar vem gäldenären ska betala till är ett infriande hos den som borgenären har anvisat naturligtvis gällande mot borgenären. Anvisningen behöver inte var uttrycklig. Den kan också vara konkludent enligt allmänna avtalsrättsliga principer. Den orättade domen kan dock inte likställas med en av Rättshjälpsmyndigheten lämnad betalningsanvisning.

Oaktsamt orsakande av betalning till fel person

28. Även om någon anvisning från borgenären inte har förelegat i avtalsrättslig mening bör en betalning till någon annan än borgenären i vissa fall kunna verka befriande mot denne. Så bör vara fallet när borgenären har på något oaktsamt sätt orsakat att gäldenären betalade till fel betalningsmottagare. Det måste emellertid då också krävas att gäldenären saknade skäligen anledning att misstänka att han betalade till fel person (jfr 29 och 30 §§ skuldebrevslagen).

29. Som en allmän princip bör gälla, att om en borgenär av oaktsamhet orsakar att gäldenären i god tro betalar till fel person upphör gäldenärens betalningsskyldighet, i allt fall om inte särskilda skäl talat emot det (jfr främst ”Mölnlycke ./ Posten” NJA 1974 s. 706). I stället får borgenären – genom subrogation – göra gällande den återkravs rätt som gäldenären annars skulle ha haft mot betalningsmottagaren.

Betalningen har skett till den som med fog var att uppfatta som rätt betalningsmottagare

30. I förvarande fall skedde infriandet genom verkställighet av den orättade domen. När god tro på gäldenärens sida är en förutsättning för att en betalning ska vara befriande (exempelvis enligt 29 § skuldebrevslagen) gäller i princip motsvarande vid infriande efter utmätning. Om i ett utsökningsförfarande svaranden har skälig anledning att misstänka att utmätningssökanden inte är rätt betalningsmottagare avseende utmätningssördringen, så måste svaranden alltså underrätta Kronofogdemyndigheten om detta för att ett exekutivt infriande ska vara gällande mot rätt betalningsmottagare (jfr för en liknande situation p. 21 i Högsta domstolens dom den 20 december 2016 i mål T 309-16).

31. Vid tiden för utmätningen hade rättelsebeslutet fattats. Det framgår emellertid inte av tingsrättens akt att PS hade underrättats om beslutet. Det måste därför antas att så inte hade skett, och att alltså PS då kände till domens innehåll i endast dess orättade skick. Han hade därmed fog för att uppfatta JS som rätt betalningsmottagare.

Betalningen enligt den orättade domen gäller som betalning enligt den rättade

32. Det finns inget stöd för att det kan läggas Rättshjälpsmyndigheten till last såsom egen oaktsamhet att infriandet genom utmätningen kom att ske till

JS. Som har konstaterats är dock tingsrättens handläggning att anse som oaktsam. Frågan är vilken betydelse den oaktsamheten ska ha, när det gäller huruvida betalningen enligt den orättade domen ska få göras gällande som betalning enligt den rättade.

33. Som har framgått av det föregående (se p. 21) kan spørsmålet i vad mån och under vilka förutsättningar skilda statliga förvaltningsgrenar ska ses som en enhet eller likställas med självständiga rättssubjekt inte besvaras generellt. Frågan nu är vad som bör gälla beträffande oaktsamhetsbedömningen enligt den i punkten 29 nämnda principen.

34. Den ifrågavarande principen tar sikte på vem av borgenären och gäldenären som i visst fall ska bära bördan av ett betalningsmisstag. Avgörande är främst vad misstaget beror på. När borgenären genom ett oaktsamt handlande har föranlett en aktsam gäldenär att betala till fel person, så bör det i allmänhet gå ut över borgenären och inte gäldenären. Borgenären och inte gäldenären får då såväl ha besväret att kräva betalningsmottagaren som stå risken för dennes betalningsoförmåga. Att det handlar om att placera bördan av ett misstag på grundval av en oaktsamhetsbedömning leder till frågan vem av PS och Rättshjälpsmyndigheten som står närmast att bära följderna av den oaktsamhet som ligger i tingsrättens handläggning.

35. Saken angår en enskilds rättsställning avseende betalningsskyldighet mot staten. Tingsrätten, Kronofogdemyndigheten och Rättshjälpsmyndigheten har visserligen haft olika roller i frågan. Formellt sett rör det sig om skilda ärenden hos domstolen respektive myndigheterna. Men funktionellt och därmed ur den enskildes perspektiv handlar det om en och samma angelägenhet. På grund av en oaktsamhet i ett tidigare led av handhavandet av angelägenheten har i detta fall betalning skett till fel betalningsmottagare (JS). Felet är att tillskriva staten, och det hänför sig till just den angelägenhet som Rättshjälpsmyndigheten såsom en del av staten grundar sitt betalningsanspråk

på. Rättshjälpsmyndigheten står därför närmare att bära bördan av tingsrättens oaktsamhet än PS.

36. Med utgångspunkten att en betalning som gäldenären i god tro gör till fel person gäller mot borgenären när denne av oaktsamhet har orsakat misstaget och då omständigheterna i detta fall inte talar i annan riktning, så blir slutsatsen att betalningen till JS enligt den orättade domen gäller mot Rättshjälpsmyndigheten på samma sätt som om betalning hade skett till Rättshjälpsmyndigheten enligt den rättade domen.

Betydelsen av den efterföljande förlikningen

37. Den senare träffade förlikningen hindrar inte att vad som betalades till JS gäller som betalning enligt den rättade domen. Vilken betydelse förlikningen kan ha får visa sig om och när Rättshjälpsmyndigheten vänder sig mot JS för att utfå vad hon har uppburit av PS (jfr p. 29) eller hos denne försöker utfå vad JS kan komma att betala till honom.

Prövningsintresse saknas och ansökningen ska därför avslås

38. Betalningen till JS enligt den orättade domen gäller sålunda som betalning enligt den rättade domen. PS skulle därför inte ställas bättre av att rättelsebeslutet upphörde att gälla. Han saknar därmed sådant prövningsintresse som är en förutsättning för såväl resning som undanröjande på grund av domvilla. Någon prövning av huruvida rättelsebeslutet kan angripas med extraordinära rättsmedel ska följaktligen inte göras. I stället ska överklagandet avslås.